

MÉLYINTEGRÁCIÓ

Halmai Péter, az MTA levelező tagja jó három évtizede kutatja az Európai Unió kérdéseit. Több kiadást megért az EU közös agrárpolitikájáról szóló munkája, és önálló monográfiákban elemezte az EU szükségessé vált reformjait, valamint a növekedési ütem erózióját, az azt kiváltó tényezőket is. Emellett tudományszervező tevékenységét igazolja az a számos gyűjteményes kötet, amelyben fiatalabb és befutott kollégáit az Unió bonyolult szakkérdéseinek kritikai vizsgálatára ösztönözte az elmúlt évtized során is. Utóbbiak a válságkezeléstől a brit kilépésig terjedő kérdéseket fogtak át. Emellett – itthon és külföldön – számos szakcikk és könyvfejezet keretében adott hangot nézeteinek, amelyeket az Unió iránti elkötelezettség és a vizsgált témától való kritikai távolságtartás kettőse egyaránt jellemez.

Légújabb monográfiája enciklopédikus alapossággal tárgyalja az EU kérdéseit a politikai földindulást jelentő brit kiválás és a világválság által csak fölerősített, szerkezeti és intézményi alapú válságok egymásra rakódása során. Nem egyszerű újat mondani egy olyan kérdéskörben, amelyhez nagyon sokan szóltak hozzá az elmúlt időszakban is. Messze nem a teljesség igényével meg kell említenünk az elmúlt időszak terméséből kiemelve a következő összegzéseket: történeti közéletben Berend T. Iván 2021-es *The Economics and Politics of European Integration: Populism, Nationalism and the History of EU* című kötete (a magyar kiadás előkészületben van a Kossuth Kiadónál), az egyes társadalomtudományok sajátosságait követve, egymással polemizálva a 2019-es, Kovács Lajos Péter szerkesztette *Közel-távol Európa* gyűjtemény, és a szűkebben vett közgazdász szakma és a nemzetközi tanulmányok határterületén mozogva Benczes István 2021-es *Válság és válságrendezés a Gazdasági és Monetáris Unióban* című műve adott közre áttekintést. Halmai Péternek azonban mégis sikerült újat mondania – és épp ebben a metszetben érdemes ráirányítanunk a figyelmet erre a kötetre. A monográfia tartós és lényeges ismeretek tárháza. Bár lehet oktatási célokra is használni, mindenképp egy, a témakört átfogó kézikönyv, ami ma is és a jövőben is megkerülhetetlen lesz az európai integráció megalapozott tárgyalása során.

A kötet címválasztása is sokjelentésű. A mély integráció arra utal, hogy az EU az elmúlt hét évtizedben – ami az Európai Szén- és Acélközösség megalapítása óta eltelt – messze túljutott a brit sajtó által emlegetett szabadkereskedelem plusz egy kis közös diplomácia szintjén. Igaz ez a kereskedelmi összefonódásra, de még inkább az állampolgárok számára különösen előnyös és fontos közös valutaövezet, a szabad mozgás és munkavállalás, a növekvő verseny és a szolgáltatások szabad áramlása, valamint a szabad letelepedés terén. Nem jelent ez se többet, se kevesebbet, mint hogy az integráció – funkcionalista – mélyülésének van egy belső logikája.

Ezt nem lehet megállítani tetszés szerint, kényünk-kedvünket követve, legalábbis súlyos következmények és jelentős költségek nélkül semmiképp sem. A kötet érnye, hogy a brit példa középpontba állításával igazolja a fentieket.

Különösen kis, nyitott gazdaságoknál – mint amilyen Magyarország is – fontos, hogy az egyre mélyülő magintegrációból való kimaradás eleve súlyos hatékonysági és versenyképességi veszteségek forrása. Ha ehhez a pénzügyi integrációból történő – önkéntes vagy kényszerű – kimaradás is társul, az további lemaradást okoz. Ez a felismerés annál fontosabb, mert a szerző kritikusan szemléli a Gazdasági és Monetáris Unió eredeti, maastrichti konstrukcióját, és több fejezetben is visszatér az integrációs szabályok reformjának sürgetésére. Kiemelt szerepet szán e téren a fiskális és a monetáris politika jobb összhangja megteremtésének és a nemzeti megoldások egybehangolásának – az egységesítés nélkül. Ez lenne a differenciált integráció, szemben a tartós elkülönülést jelentő többsebességű modellel.

A mélyintegráció kitüntetett vonása a konvergencia – vagyis a tagállamok szerkezeti és fejlettségbeli közeledése – valamint a szerző által rezilienciának nevezett válságtűrő és alkalmazkodó képesség. A kötet részletesen bemutatja, hogy – megfelelő nemzeti válaszok esetén – az EU szabályai mindkét kedvező fejleményt elő tudják mozdítani, nemcsak elvileg, hanem a gyakorlatban is.

A szerző részletesen ismerteti a költségvetési és a bankunió, a közös válságkezelő alapok és az egyre erősödő közös költségvetési kapacitás jelentőségét. Rámutat arra, hogy ha az elért integrációs szintből – elriasztó költségek nélkül – lehetetlen visszatáncolni, akkor a mélyülés, és ebben a nemzetek fölötti, technokratikus megoldások térnyerése a korábbi egyhangú kormányköziség ellenében nem kerülhető el. A 2021–2027-re elfogadott közös költségvetés, a helyreállítási alap és nem utolsósorban az Európai Központi Bank korlátlan likviditásteremtő képessége és hajlandósága már a 2020–2021-es válság kezelésében is tetten érhető volt. Igaz, ezek az előnyök végső fokon csak vagy főleg az euróövezet tagjai számára tudnak érvényre jutni. Aki kimarad – az lemarad. A differenciált integráció – mint a könyv egyik fejezetéből megtudjuk – el sem kerülhető, hanem már napjaink tényévé vált.

Nem is törekedhetünk arra, hogy egy ennyire átfogó és szerteágazó elemzés részleteit vagy vitatható elemeit részletesen taglaljuk. Abban bízunk, hogy szűkös áttekintésünkkel meg tudtuk győzni az olvasót: mind szaktudományos, mind pedig közéleti szempontból fontos és számos újdonságot tartalmazó munkát ajánlunk figyelmébe. Ha a szakmában és azon kívül is vitákat vált ki némely meglátás, akkor a kiadó vélhetőleg elérte célját: megalapozott és konstruktív gondolkodást Európa jövőjéről, határaitól, költségeiről és hasznáról. Jó olvasást!

(Halmai Péter: Mélyintegráció. A Gazdasági és Monetáris Unió ökonómiája. Budapest: Akadémiai Kiadó, 2020, 539 o.)

Csaba László

az MTA rendes tagja, a Nemzetközi és Fejlesztési Bizottság elnöke